

Державна архівна служба України
Український науково-дослідний інститут
архівної справи та документознавства

Концепція інформатизації архівної справи в Україні

СХВАЛЕНО
Протокол засідання
Нормативно-методичної
комісії Укрдержархіву
від ____ 2017 р.
№ ____

Київ
2017

Концепція інформатизації архівної справи в Україні / Укрдержархів,
УНДІАСД ; уклад.: Гаранін О. Я., канд. іст. наук, с.н.с. (науковий керівник),
Ковтанюк Т. М. – К., 2017. – 15 с.

Зміст

1. Загальні положення.....	4
2. Сучасний стан інформатизації архівної справи	3
3. Напрями інформатизації.....	6
4. Принципи інформатизації	6
5. Завдання інформатизації та шляхи їх реалізації	10
5.1. Впровадження системи електронного документообігу	8
5.2. Оцифрування документів НАФ.....	9
5.3. Створення захищеної архівної інформаційної автоматизованої системи та централізованого електронного довідкового апарату.....	10
5.4. Запровадження архівних електронних послуг	13
5.5. Створення нової версії офіційного веб-порталу	13
6. Ресурсне забезпечення інформатизації.....	11
6.1. Кадрове забезпечення	14
6.2. Матеріально-технічне забезпечення	14
7. Очікувані результати від реалізації Концепції.....	13

1. Загальні положення

Рівень інформатизації країн світу та розвиток інформаційного суспільства стали одними із важливих показників їх загального розвитку. Суттєве збільшення обсягів інформації, що накопичено людством, вимагає вирішення двох основних завдань щодо доступу до цих даних та їх опрацювання (аналізу) в режимі реального часу. Стрімка інформатизація суспільства, що відбулася на рубежі ХХ-ХХІ ст., широке впровадження Інтернет-технологій, електронних документів і електронного документообігу створили нові реалії для розвитку архівної справи.

Архівна справа є ваговою складовою єдиного інформаційного простору України та формує інформаційні потоки не лише в середині цього простору, а й на зовні, утворюючи один із інформаційних каналів, що постійно затребуваний учасниками інформаційного середовища. На сьогодні інформаційний потенціал Національного архівного фонду України (далі – НАФ) складає понад 60 млн. од. зб., що за приблизними оцінками може дорівнювати десяткам мільярдів файлів цифрових копій документів, зокрема сторінок документів з паперовим носієм інформації. Інформаційні технології надають значно більші можливості щодо швидкого опрацювання такого масиву даних та їх розповсюдження. Це вимагає від архівістів із боку суспільства широкого запровадження цих технологій в архівну справу, що породжує складні завдання, які потребують негайного вирішення. Вирішення цих завдань має відбуватися системно та комплексно, спираючись на концептуальні засади.

Концепція інформатизації архівної справи в Україні (далі – Концепція) являє собою сукупність сучасних поглядів, принципів та пріоритетів у сфері архівної справи, орієнтованих на її поступальний розвиток, покликаних успішно реалізовувати її функції, пов'язані з підвищенням ролі архівів у сучасному інформаційному суспільстві та формуванням, зберіганням, обліком та використанням НАФ.

Мета концепції – визначення системних основ інформатизації архівних процесів, напрямів, принципів та завдань, пов'язаних із впровадженням

інформаційних технологій в архівну справу, для побудови ефективної системи керування цими процесами, формування та реалізації послідовної державної політики у сфері архівної справи при розбудові в Україні інформаційного суспільства.

Реформування системи роботи архівних установ тісно пов'язане з процесами їх інформатизації, комп'ютеризації та подальшої автоматизації. Концептуальні питання інформатизації архівних установ останнім часом активно обговорюються у світовому співтоваристві. Пропонована Концепція забезпечує обґрунтування основних засад інформатизації архівної справи в Україні.

2. Сучасний стан інформатизації архівної справи

Технічне забезпечення державних архівних установ на початок 2017 року складається з 30 серверів, 1184 комп'ютерів та 14 спеціальних сканерів. 67% комп'ютерів об'єднано в локальні мережі. Доступ до мережі Інтернет забезпечено з 59% комп'ютерів. Засоби для регулювання доступу з робочих комп'ютерів до ресурсів мережі Інтернет впроваджено лише у 8 архівних установах, співробітники решти установ використовують доступ до мережі абсолютно неконтрольовано, що призводить до зараження комп'ютерів шкідливим програмним кодом й порушення елементарних вимог захисту інформації.

Централізовані сховища для зберігання електронної інформації мають лише 4 архівні установи. У Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного (далі - ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного) працює єдина в архівній сфері система резервного копіювання інформації на магнітних стрічках, решта держархівів не має подібних засобів. Лише 10 державних архівних установ мають структурні підрозділи з інформаційних технологій.

Однак, не вирішено питання організації ефективного та зручного доступу, захисту та надійного зберігання електронної інформації. 17 державних архівів не мають серверів.

На сьогодні сайти 32 архівних установ зареєстровані в домені gov.ua, з них 21 – у домені архівної галузі archives.gov.ua.

Зважаючи на зазначені показники, можна констатувати, що поточна інформатизація архівної справи в Україні носить виключно локальний характер і є стихійною.

Державні архіви продовжують роботу щодо сканування документів НАФ та створення власного електронного довідкового апарату, що доступний на їх офіційних веб-сайтах або в читальних залах. Деякими державними архівами розпочато практику створення пристроїв для сканування власними силами на базі цифрових камер.

Бази даних, що використовуються для пошуку архівної інформації стосуються окремих фондів. Розроблення таких систем ведеться на платній основі без належного документаційного забезпечення та іноді завершується відсутністю їх технічної підтримки. Працюючі системи залишаються несумісними за структурою, змістом, форматами даних та на рівні програмного забезпечення.

3. Напрями інформатизації

3.1. Покращення матеріально-технічного стану архівних установ
Забезпечення архівних установ сучасною комп'ютерною технікою, засобами комунікацій та програмним забезпеченням.

3.2. Перехід до роботи з електронними документами в архівній сфері
Здійснення переведення документаційного забезпечення діяльності Державної архівної служби (далі – Укрдержархів), як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, установ, що належать до сфери його управління, в електронну форму, сприяння переходу інших архівних установ до роботи з електронними документами.

3.3. Створення у складі інформаційно-телекомунікаційних систем юридичних осіб – джерел комплектування архівів програмно-технічних комплексів для інформатизації роботи їх архівних підрозділів (архівів) з

метою покращення процесу формування НАФ та підготовки до передавання на архівне зберігання електронних документів за вимогами нормативно-правової бази з цього питання.

3.4. Планове оцифрування документів НАФ у відповідності до єдиних вимог до оцифрованих копій сторінок архівних документів, описів справ постійного зберігання, а також аудіовізуальних документів, науково-технічної документації та документів особового походження.

3.5. Створення централізованого електронного довідкового апарату та запровадження архівних електронних послуг, у тому числі платних, за принципом «єдиного вікна», що дозволить уніфікувати процеси щодо надання архівних електронних послуг, забезпечить створення загального цифрового (електронного) фонду користування документами НАФ та здійснення пошуку по всіх документах НАФ.

3.6. Створення веб-орієнтованої захищеної архівної інформаційної автоматизованої системи, що дозволить:

– здійснювати уніфіковане багаторівневе описування документів НАФ в електронній формі з можливістю додавання оцифрованих копій цих документів;

– автоматизувати виробничі процеси шляхом переходу до електронної облікової документації;

– створювати віддалені електронні сховища архівних установ для приймання-передавання, технічної перевірки та зберігання архівних електронних справ, інших електронних документів із наданням працівникам цих установ авторизованого доступу до їх електронних сховищ;

– забезпечити збереженість оригіналів документів НАФ в електронній та цифрових формах, а також облікових документів.

3.7. Створення науково обґрунтованого комплексу нормативно-правових, правових та методичних документів із питань інформатизації архівної справи з позиції комплексного підходу до інформатизації архівної справи.

3.8. Створення єдиного відомчого веб-порталу Укрдержархіву, що вміщує веб-сайти всіх державних архівних установ, із застосуванням системи керування контентом та сучасних тенденцій веб-дизайну, системи керування базами даних, що надасть можливість уніфікувати наповнення веб-порталу інформацією та покращити доступ до неї користувачів.

4. Принципи інформатизації

4.1. Принцип системності – передбачає системний підхід інформатизації архівної справи, що дозволить врахувати всі складові складної системи як одного цілого.

4.2. Принцип комплексності – інформатизація на всіх рівнях ієрархічної структури архівної справи, що охоплює всі інформаційні об'єкти (документи) та архівні процеси щодо їх опрацювання.

4.3. Принцип раціоналізму та ефективності – автоматизація архівних процесів із метою підвищення економічної та технологічної ефективності.

4.4. Принцип наступності – дозволяє формулювати нові завдання щодо інформатизації архівної справи, спираючись на попередній досвід.

4.5. Принцип інтеграції інформації та процесів – одноразове створення інформації (її фіксації у документі, введення в базу даних) та багатоаспектне використання в межах однієї архівної інформаційної автоматизованої системи.

4.6. Принцип централізованого аналізу архівних даних та керування архівними процесами дозволяє підвищити ефективність керування окремими архівними установами та в цілому архівною сферою на рівні централізованого обліку документів НАФ.

4.7. Принцип уніфікації (стандартизації) інформації, документів та процесів – дозволяє створити в архівній сфері єдиний інформаційний простір в якому інформація фіксується в процесі створення документів та опрацьовується безвідносно від можливостей автоматизованого робочого місця архівіста або користувача інформації.

4.8. Принцип модульності – дозволяє визначити окремі складові архівної справи, інформатизація яких суттєво не впливає на процес

інформатизації інших складових та може відбуватися паралельно, або в різний час.

4.9. Принцип масштабованості – визначення на етапі технічного завдання та підготовки проекту застосування конкретної інформаційної технології збільшення можливостей інформаційної системи за рахунок нарощування можливостей окремих модулів цієї системи.

4.10. Принцип збереженості архівної інформації – визначає технологію постійного зберігання даних – створення паперових примірників облікових документів паралельно із примірниками в електронній формі.

4.11. Принцип довірливості – полягає в забезпеченні архівної справи поширеними інформаційними технологіями, що відносяться до сфери електронних довірчих послуг та забезпечують юридичну силу всім діям архівістів з можливістю їх неспростовного підтвердження третіми особами.

4.12. Принцип збереженості документів НАФ – здійснення оцифрування документів НАФ та забезпечення доступу до їх цифрових копій.

4.13. Принцип віддаленого доступу до архівної інформації та її захищеності – доступ через мережу Інтернет до архівної інформації, у тому числі до інформації документів НАФ, отримання цифрових копій високої якості, електронних довідок на платній основі та застосування технологій технічного захисту інформації, що забезпечують незмінність цієї інформації.

4.14. Принцип відповідності чинним законодавчій, нормативно-правовій, нормативній та методичній базам України в сфері архівної справи – застосування цих документів під час надання доступу до відкритих та персональних даних, організації електронного урядування.

4.15. Принцип відповідності міжнародним стандартам у сфері архівної справи та інформаційних технологій щодо постійного, тривалого зберігання даних, керування базами даних, оцифрування інформації, керування електронними документаційними процесами, моделей інформаційних автоматизованих систем, форматів даних, описування документів, правового забезпечення використання персональних даних, створення відкритих даних та

надання доступу до них полягає у проведенні інформатизації архівної справи, по можливості, з урахуванням рекомендацій зазначених міжнародних документів.

4.16. Принцип простоти пошуку – надання користувачам поряд із професійними інструментами пошуку документів НАФ за архівною інформацією відповідно до науково-довідкового апарату спрощених інструментів, наприклад, у формі пошукового рядка.

4.17. Принцип провідної ролі архівістів – визначення архівістами напрямів, принципів та завдань інформатизації архівної справи, зважаючи на її міждисциплінарний характер.

4.18. Принцип планування інформатизації архівної справи визначає:

– плановий характер інформатизації, як оптимальне розподілення ресурсів у часі для досягнення максимальної ефективності;

– постійний характер впровадження нових інформаційних технологій у зв'язку із моральним та фізичним старінням попередніх рішень.

Планування інформатизації тісно пов'язане з питанням фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення інформатизації архівної справи.

5. Завдання інформатизації та шляхи їх реалізації

Завдання інформатизації архівної справи визначаються відповідно до обраних напрямів інформатизації та сформульованих принципів. Основними завданнями інформатизації архівної справи є:

5.1. Впровадження системи електронного документообігу

Для запровадження відомчої системи електронного документообігу необхідно:

– створити та впровадити на базі Укрдержархіву систему електронного документообігу з одночасним підключенням до неї архівних установ, що належать до сфери управління Укрдержархіву;

– розробити технічні вимоги та проект технічного завдання на створення і впровадження відомчої системи електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису;

– впровадити в діяльність Укрдержархіву та архівних установ криптографічні засоби для перевірки електронних цифрових підписів;

– реалізувати можливість використання в діяльності архівних установ криптографічних засобів для підрахунку геш-значень даних документів в електронній формі, які було створено без застосування електронного цифрового підпису.

5.2. Оцифрування документів НАФ

Для оцифрування документів НАФ потрібно:

– підготувати перспективний поетапний план оцифрування документів НАФ;

– забезпечити архівні установи професійним обладнанням та програмним забезпеченням для оцифрування документів;

– створити потужні централізовані сховища зберігання даних;

– визначити єдині технічні вимоги та методику роботи з оцифрування документів НАФ;

– дослідити питання створення електронного реєстру аудіовізуальних документів НАФ, що зберігаються в архівних установах України з зазначенням їх технічних характеристик, та надання віддаленого авторизованого доступу до нього архівних установ;

Організувати навчання (стажування) працівників щодо оцифрування документів НАФ.

5.3. Створення захищеної архівної інформаційної автоматизованої системи та централізованого електронного довідкового апарату

Для створення відомчої захищеної архівної інформаційної автоматизованої системи та централізованого електронного довідкового апарату необхідно:

- розробити та створити на основі локальних баз даних, які ведуться в архівних установах, єдину відомчу захищену архівну інформаційну систему, призначену для централізованого зберігання всієї архівної інформації про архіви, їх архівосховища, фонди, джерела їх формування, описи, справи, документи;

- здійснити науково-дослідну роботу щодо визначення структури та змісту баз даних, призначених для описування управлінської та науково технічної документації, у тому числі у формі електронних документів, а також аудіовізуальних документів та інших документів в електронній формі, з метою створення на їх основі інформаційної автоматизованої системи для автоматизації роботи архівних установ України та архівної інформаційно пошукової системи документів НАФ;

- розробити вимоги до єдиного програмного забезпечення відомчої захищеної архівної інформаційної автоматизованої системи;

- створити віддалені електронні сховища архівних установ для зберігання архівних електронних справ, інших електронних документів із наданням працівникам цих установ авторизованого доступу до їх електронних сховищ;

- ініціювати затвердження і реєстрацію в Міністерстві юстиції України проекту нормативно-правового акта «Порядок приймання-передавання електронних документів до архівних установ України»;

- обладнати архівні установи пристроями для створення та читання QR-коду, в якому кодувати всю інформацію про одиницю зберігання, та внесення її до відомчої архівної інформаційної автоматизованої системи.

- розробити теоретичні та методичні аспекти роботи з цифровими аудіовізуальними документами та документами в електронній формі.

- створити загальний електронний науково-довідковий апарат до документів НАФ, які зберігаються в архівних установах України;
- запровадити створення централізованого фонду користування документами НАФ із внесенням до нього цифрових та електронних копій цих документів (залежно від форми оригіналу).

5.4. Запровадження архівних електронних послуг

Для запровадження архівних електронних послуг потрібно:

- визначити засади оплати послуг у межах чинної нормативно-правової бази з питань архівних електронних послуг, отримання плати за надані послуги архівами,
- створити Перелік електронних послуг, що надають архівні установи, з наданням обґрунтування запровадження кожної послуги та розрахунками ціни та внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.1998 № 639 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів» у відповідності до укладеного переліку платних послуг, що надаються в електронній формі, у тому числі віддалено.
- ініціювати внесення змін до нормативних документів із метою врахування особливостей користування документами НАФ в цифровій та електронній формах.

5.5. Створення нової версії відомчого веб-порталу

Для створення нової версії відомчого веб-порталу потрібно:

- організувати роботу щодо перенесення на сервери Укрдержархіву його веб-порталу, веб-сайтів архівних установ та відомчої електронної пошти із забезпеченням надійного технічного захисту їх інформації та розширення функціональних можливостей щодо модернізації цих ресурсів;
- підготувати технічне завдання на модифікацію веб-порталу Укрдержархіву.

6. Ресурсне забезпечення інформатизації

Успішна реалізація інформатизації архівної справи можлива лише завдяки отримання постійного планового фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення архівної сфери.

6.1. Кадрове забезпечення

Покращення кадрового забезпечення полягає в наступному:

- створення структурних підрозділів інформаційних технологій та захисту інформації в усіх центральних державних архівах, сприяння створенню таких структурних підрозділів в галузевих державних архівах, державних архівах областей, міста Києва з метою покращення кадрового забезпечення архівних установ спеціалістами з інформаційних технологій та захисту інформації;
- залучення до роботи в архівних установах спеціалістів з інформаційних технологій за сумісництвом або на підставі трудової угоди.

6.2. Матеріально-технічне забезпечення

З метою покращення фінансового та матеріально-технічного забезпечення Укрдержархіву, архівним установам необхідно:

- обов'язкове врахування в щорічних бюджетних запитах архівних установ витрат на комплексну інформатизацію архівної справи;
- доведення на всіх рівнях влади, що відповідає за прийняття річного бюджету України та розподіл бюджетних коштів, про необхідність отримання фінансування в обсягах, що дозволять здійснювати планову інформатизацію архівної справи;
- продовження здійснення Укрдержархівом постійної роботи щодо залучення безоплатної міжнародної допомоги;
- ініціювання Укрдержархівом державної програми розвитку архівної справи та інших програм, у межах яких передбачити витрати на інформатизацію архівної справи;

– залучення допомоги з боку юридичних осіб приватної форми власності та фізичних осіб-підприємців, у тому числі іноземних, у межах співробітництва, що відповідає вимогам щодо державного-приватного партнерства.

7. Очікувані результати від реалізації Концепції

7.1. Покращення забезпечення збереженості документів НАФ завдяки доступу до їх інформації за допомогою цифрового фонду користування.

7.2. Зменшення частки ручної праці за рахунок скорочення кількості справ, що видаються у читальні зали із архівосховищ.

7.3. Збільшення обсягів запитуваної інформації при зменшенні відвідувачів у читальних залах, у зв'язку із спрощенням та прискоренням пошуку цієї інформації та отримання доступу до документів, у тому числі віддаленого.

7.4. Прискорення виконання запитів.

7.5. Підвищення ефективності праці архівістів за рахунок прискорення більшості операцій, що виконуються за допомогою інформаційної автоматизованої системи та зменшення однотипних повторюваних операцій, що виконуються переважно в ручному режимі за інформацією, що зафіксована в традиційних облікових документах, а також зменшення помилок в тих діях, виконання яких перекладено на програмно-технічні засоби.

7.6. Збільшення надходжень до архівної сфери за надання платних послуг на підставі широкого спектру веб-орієнтованих електронних послуг та розширення географії віддалених користувачів.